

ปัญหาการตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ในกรณีที่มีข้อกำหนดพินัยกรรมตั้งผู้จัดการมรดก

Problems Concerning Appointment of an Administrator of the Estate by an
Order of the Court in the Case of a Testamentary Stipulation Appointing an
Administrator of the Estate

¹ภัทร แพรภทรประสิทธิ์ (Bhatara Praebhataraprasith)

²พินัย ณ นคร (Pinai Nanakorn)

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (Faculty of Law, Thammasat University)

Email: pollapat_tu@hotmail.com

Received June 8, 2020; Revised August 6, 2020; Accepted October 20, 2020

Abstract

This research seeks to explore section 1713 paragraph two of the Civil and Commercial Code which provides: “In appointing an administrator of the estate, if there is a testamentary stipulation, the Court shall appoint the same in accordance with the testamentary stipulation and, in the absence of any testamentary stipulation, the Court shall make the appointment for the benefit of the estate in accordance with circumstances, having regard to the intention of the de cūjus, as the Court may deem appropriate.” Despite such apparently mandatory provisions, the Supreme Court, as revealed by a long line of its decisions, has established a firm interpretation that such provisions merely provide guidance for the Court in the appointment of an administrator of the estate by an order of the Court in the circumstances of a particular case rather than serving as a mandatory rule directing the Court to appoint the person indicated in the will as an administrator of the estate. Such interpretation provides an avenue for a critical discussion of its theoretical sensibility and practical difficulties emanating from the said judicially established approach. This research is qualitative research relying on information from textbooks in Thailand and elsewhere, including the United Kingdom, Germany, and France, and also from legal journals, articles, theses, and opinions of legal scholars. The study leads to the finding that the rule established through the decisions of the Supreme Court as mentioned above is at variance with the spirit of the provisions of law and also runs counter to the intention of the will-maker de cūjus. Indeed, such a judicial creature is apparently

incorrect when considered in the light of juristic methods concerning the interpretation of the law. It is, therefore, recommended that the judicial approach to the interpretation of the provisions of law hitherto indicated should be changed to the right direction or, alternatively, such provisions of the law should be amended in the avoidance of practical difficulty and prejudicial effects on the last will of the de cujus as indicated in the will executed by him.

Keywords: administrator of the estate; administrator of the estate by a will; administrator of the estate by an order of the Court

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1713 วรรคสองที่บัญญัติว่า “การตั้งผู้จัดการมรดกนั้น ถ้ามีข้อกำหนดพินัยกรรมก็ให้ศาลตั้งตามข้อกำหนดพินัยกรรม และถ้าไม่มีข้อกำหนดพินัยกรรม ก็ให้ศาลตั้งเพื่อประโยชน์แก่กองมรดกตามพฤติการณ์และโดยคำนึงถึงเจตนาของเจ้ามรดก แล้วแต่ศาลจะเห็นสมควร” ซึ่งตามแนวคำพิพากษาฎีกาได้วางหลักเกณฑ์ว่า บทบัญญัติดังกล่าวเป็นเพียงบทบัญญัติที่ชี้แนวทางให้ศาลปฏิบัติในการแต่งตั้งผู้จัดการมรดกตามคำสั่งศาล โดยพิจารณาตามพฤติการณ์เท่านั้น ไม่ใช่บังคับให้ศาลต้องตั้งผู้จัดการมรดกตามที่ระบุไว้ในพินัยกรรม กรณีนี้จึงมีปัญหว่าศาลได้วางหลักเกณฑ์ไว้ถูกต้องหรือไม่และก่อให้เกิดปัญหาประการใด โดยได้ทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ อาศัยข้อมูลจากตำราภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เช่น อังกฤษ เยอรมัน ฝรั่งเศส รวมถึงวารสาร บทความ วิทยานิพนธ์และความเห็นของนักวิชาการด้านกฎหมาย ผลการวิจัยพบว่าหลักเกณฑ์ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของตัวบทกฎหมาย เจตนารมณ์ของผู้ตาย และน่าจะไม่ต้องตามหลักนิติวิธีในการใช้การตีความกฎหมาย จึงควรให้มีการปรับแนวทางการใช้บทบัญญัติดังกล่าว หรือปรับปรุงเพิ่มบทบัญญัติของกฎหมาย เพื่อมิให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ และไม่ทำลายการแสดงเจตนาสุดท้ายของผู้ตายที่แสดงไว้ในพินัยกรรม

คำสำคัญ: ผู้จัดการมรดก; ผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรม; ผู้จัดการมรดกตามคำสั่งศาล

บทนำ

การตั้งผู้จัดการมรดกที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1711 นั้น มีทั้งผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้นโดยพินัยกรรมและผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้นโดยคำสั่งศาล ซึ่งผู้จัดการมรดกทั้งสองประเภทก็ย่อมมีสิทธิหน้าที่ในการจัดการและแบ่งปันทรัพย์มรดกแก่ทายาท ชำระหนี้ของกองมรดกให้แก่เจ้าหนี้ ตลอดจนการรายงานบัญชีทรัพย์มรดกแก่ทายาทหรือศาล โดยจะต้องดำเนินการจัดการมรดกของผู้วายชนม์ให้ถูกต้องตามกฎหมายและตามพินัยกรรมที่ได้กำหนดไว้ หากการจัดการทรัพย์มรดกไม่ถูกต้อง ก็อาจถูกทายาทฟ้องศาลให้เพิกถอนการเป็นผู้จัดการมรดก รวมทั้งต้องรับผิดชอบทายาทในกรณีที่เกิดความเสียหายขึ้นจากการจัดการทรัพย์มรดกผิดพลาดดังกล่าวด้วย

ดังนั้น ผู้จัดการมรดกจึงมีความสำคัญมาก ทั้งต่อตัวเจ้ามรดกเองที่ไว้วางใจให้บุคคลใดเป็นผู้จัดการมรดกของตน เมื่อได้ถึงแก่ความตายไปแล้ว หรือต่อทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกที่จะได้รับมรดกอย่างถูกต้องและเป็นธรรม

เนื่องจากในทางปฏิบัติและข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น มีหน่วยงานราชการและเอกชนหลายแห่ง เช่น กรมที่ดิน หรือธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ มักมีข้อขัดข้องในการจัดการทรัพย์สินมรดกในการโอนเปลี่ยนมือเจ้าของกรรมสิทธิ์จากเจ้ามรดกไปยังทายาทต่าง ๆ อยู่เสมอ โดยเฉพาะเมื่อผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรมได้ไปติดต่อหน่วยงานเหล่านั้น ก็จะได้รับ การแจ้งให้ไปดำเนินการตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลแล้วนำมาแสดง หน่วยงานเหล่านั้นจึงจะดำเนินการ เปลี่ยนแปลงชื่อทางทะเบียนของเจ้ามรดกหรือโอนเงินในธนาคารให้แก่ทายาทผู้รับมรดกต่อไป ทั้งที่ผู้จัดการมรดกทั้ง ประเภทตั้งขึ้นโดยพินัยกรรมหรือตั้งขึ้นโดยคำสั่งศาล ก็ต่างมีสิทธิและอำนาจหน้าที่ในการจัดการทรัพย์สินมรดกได้ เช่นเดียวกัน ไม่น่าจะต้องให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลสำหรับผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมอีก

กรณีดังกล่าวศาลฎีกายอมรับว่าเป็นเหตุขัดข้องในการจัดการทรัพย์สินมรดกประการหนึ่งที่ทำให้ผู้มีส่วนได้เสีย มีสิทธิยื่นคำร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1713 (3) เมื่อยื่น คำร้องขอแล้วจะไม่มีปัญหาใด ๆ หากศาลได้ดำเนินการตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำพิพากษาของศาล ด้วยการตั้ง ผู้จัดการมรดกที่เจ้ามรดกได้ระบุไว้ในพินัยกรรมเป็นผู้จัดการมรดกตามคำสั่งศาลสำหรับลงไปด้วย ตามที่ข้อความในตัว บทมาตรา 1713 วรรคสองได้บัญญัติว่า “การตั้งผู้จัดการมรดกนั้น ถ้ามีข้อกำหนดพินัยกรรมก็ให้ศาลตั้งตาม ข้อกำหนดพินัยกรรม และถ้าไม่มีข้อกำหนดพินัยกรรม ก็ให้ศาลตั้งเพื่อประโยชน์แก่กองมรดกตามพฤติการณ์และโดย คำนึงถึงเจตนาของเจ้ามรดก แล้วแต่ศาลจะเห็นสมควร” ซึ่งเป็นข้อความที่อ่านแล้วชัดเจนว่าเป็นหลักกฎหมายที่ กำหนดเงื่อนไขในการตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล

ประเด็นปัญหาต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นเมื่อองค์กรผู้ใช้อำนาจตุลาการกลับวางแนวทางการตั้งผู้จัดการมรดกโดย คำสั่งศาล ในกรณีที่มีข้อกำหนดพินัยกรรมระบุผู้จัดการมรดกไว้แล้วว่า “บทบัญญัติวรรคสองของมาตรา 1713 เป็น บทบัญญัติที่ชี้แนวทางให้ศาลปฏิบัติในการแต่งตั้งผู้จัดการมรดก โดยพิจารณาตามพฤติการณ์เท่านั้น หากใช้บทบังคับ ให้ศาลจำต้องตั้งตามที่ระบุไว้ในพินัยกรรมไม่” จึงเป็นเรื่องที่ศาลพิจารณาแล้วว่ามาตรา 1713 วรรคสอง ไม่ใช่หลัก กฎหมายที่กำหนดเงื่อนไขในการตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล

เมื่อแนวทางการตั้งผู้จัดการมรดกเป็นไปในทิศทางดังกล่าว จึงทำให้เกิดผลเป็นทำลายเจตนาสุดท้ายของเจ้า มรดกในการแสดงเจตนาตั้งผู้จัดการมรดกไว้ในพินัยกรรมได้ และจะส่งผลกระทบต่อเนื่องไปถึงเรื่องการแบ่งปันมรดก ของทายาท ซึ่งอาจทำให้ครอบครัวเกิดความแตกแยกและลูกหลานเป็นปัญหาสังคมต่อไปได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาและหาแนวทางว่าการตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ในกรณีที่มีข้อกำหนดพินัยกรรมตั้งผู้จัดการ มรดกไว้แล้วนั้น มีหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างไร เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ ของตัวบทกฎหมายและผู้วายชนม์ซึ่งเป็นเจ้ามรดก
2. ศึกษาปัญหาจากคำวินิจฉัยของศาลและในทางปฏิบัติว่าเป็นไปตามแนวทางของหลักวิชาการ ทฤษฎีหรือ หลักเกณฑ์ของกฎหมายในเรื่องการตั้งผู้จัดการมรดกหรือไม่
3. ศึกษาถึงความบกพร่องหรือปัญหาเกิดจากการใช้การตีความบทบัญญัติดังกล่าวของศาลในเรื่องการตั้ง ผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล
4. ค้นหาแนวทางการแก้ปัญหาในการใช้บทบัญญัติดังกล่าวของศาลว่าจะมีแนวทางหรือข้อเสนอแนะอย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาในขอบเขตปัญหาการตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล ในกรณีที่มีข้อกำหนดพินัยกรรมตั้งผู้จัดการมรดกไว้แล้วเป็นสำคัญ และอยู่บนสมมติฐานที่ว่าพินัยกรรมหรือข้อกำหนดพินัยกรรมมีความสมบูรณ์ ใช้บังคับได้ และจะได้สรุปปัญหาที่เกิดจากแนวทางปฏิบัติของศาลฎีกาไทย รวมทั้งเสนอแนะข้อคิดเห็น แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

ทบทวนวรรณกรรม

1. หลักเสรีภาพในการแสดงเจตนา และการแสดงเจตนาที่ย่อมเกิดเป็นนิติกรรมมีผลผูกพันในทางกฎหมายขึ้นได้ ตราบเท่าที่ไม่มีกฎหมายห้าม เรียกว่าความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนา (Tout ce qui n' est pas defend par la est permis) (Seni Pramoj, 2018) เช่น การแสดงเจตนาทำนิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ย่อมจะส่งผลให้นิติกรรมดังกล่าวมีความเสื่อมเสียไปไม่สามารถบังคับกันได้หรือที่เรียกว่าตกเป็นโมฆะ
2. การแสดงเจตนาสามารถกระทำขึ้นเพื่อก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวหรือเปลี่ยนแปลงในสิทธิ เช่น สิทธิสถานะบุคคลหรือสิทธิในทางทรัพย์สิน รวมตลอดถึงสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดที่กฎหมายได้ให้การรับรองไว้
3. พินัยกรรม เป็นการแสดงเจตนาฝ่ายเดียวประเภทหนึ่งที่จะมีผลเมื่อผู้ทำพินัยกรรมถึงแก่ความตาย โดยมีเจตนาให้โอนเปลี่ยนแปลงสิทธิในทรัพย์สินของผู้ทำพินัยกรรม เมื่อผู้ทำพินัยกรรมถึงแก่ความตาย ซึ่งเนื้อหาของพินัยกรรมที่ระบุไว้ในแต่ละเรื่องนั้น เรียกว่าข้อกำหนดพินัยกรรม การทำพินัยกรรมตกอยู่ภายใต้หลักความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนาเช่นเดียวกัน (Seni Pramoj, 1965) โดยข้อกำหนดพินัยกรรมอาจเป็นเรื่องการแสดงเจตนาเกี่ยวกับทรัพย์สินของตนหรือกำหนดเพื่อการอื่น เช่น การตั้งผู้ปกครองทรัพย์สิน การจัดการศพ เป็นต้น
4. กรณีที่ผู้ทำพินัยกรรมมีข้อกำหนดพินัยกรรมระบุตัวบุคคลผู้มีอำนาจจัดการมรดกของตนเอง เป็นกรณีการตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย บุคคลที่ถูกตั้งให้เป็นผู้จัดการมรดกดังกล่าวก็ย่อมมีสิทธิและหน้าที่ในการจัดการมรดกตามพินัยกรรมได้โดยชอบด้วยกฎหมาย หากพินัยกรรมมีผลสมบูรณ์ ข้อกำหนดพินัยกรรมดังกล่าวก็จะมีผลบังคับใช้ได้ ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมก็สามารถเข้ารับหน้าที่เป็นผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมได้ด้วยวิธีการเข้าทำหน้าที่ของผู้จัดการมรดก เช่น การเริ่มลงมือจัดทำบัญชีทรัพย์สินของผู้ตาย ความเป็นผู้จัดการมรดกก็จะเริ่มขึ้นตั้งแต่บุคคลที่ถูกตั้งเป็นผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมได้เข้าทำหน้าที่นั่นเอง
5. กรณีผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล เป็นกรณีที่ทายาทหรือผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการได้ร้องต่อศาลขอให้ตั้งผู้จัดการมรดกโดยให้ศาลมีคำสั่ง หากปรากฏว่า (1) เมื่อเจ้ามรดกตาย ทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรมได้สูญหายไป หรืออยู่นอกราชอาณาจักร หรือเป็นผู้เยาว์ (2) เมื่อผู้จัดการมรดกหรือทายาทไม่สามารถหรือไม่เต็มใจที่จะจัดการ หรือมีเหตุขัดข้องในการจัดการ หรือในการแบ่งปันมรดก (3) เมื่อข้อกำหนดพินัยกรรมซึ่งตั้งผู้จัดการมรดกไว้ไม่มีผลบังคับได้ด้วยประการใด ๆ ซึ่งความเป็นผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลจะเริ่มต้นขึ้นเมื่อศาลได้มีคำสั่งและผู้จัดการมรดกได้ฟังคำสั่งศาลเรียบร้อยแล้ว
6. คุณสมบัติของผู้จัดการมรดกบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1718 ที่ว่า บุคคลต่อไปนี้จะเป็นผู้จัดการมรดกไม่ได้ (1) ผู้ซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ (2) บุคคลวิกลจริต หรือบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นผู้เสมือนไร้ความสามารถ (3) บุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนล้มละลาย คุณสมบัติตามมาตรานี้เป็นคุณสมบัติที่กฎหมายกำหนดไว้

หากบุคคลใดแม้จะมีพฤติกรรมที่ไม่ดีในสายตาของบุคคลทั่วไป เช่น เคยกระทำความผิดและศาลพิพากษาลงโทษจำคุกมาแล้ว แต่มีคุณสมบัติไม่ต้องห้ามตามมาตรา 1718 ย่อมเป็นผู้จัดการมรดกได้

7. การตั้งผู้จัดการมรดกในระบบกฎหมาย Common Law ของประเทศอังกฤษ (Borkowski, 2002) กำหนดให้มีผู้จัดการมรดก 2 ประเภท เช่นเดียวกับในกฎหมายไทย คือ ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม (executors) และผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาล (administrators) ตามกฎหมายอังกฤษ (Barker and Padfield, 1996) ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมมีสิทธิจะปฏิเสธหรือเข้ารับหน้าที่ก็ได้ ในกรณีที่ยอมเข้ารับหน้าที่ ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมจะต้องเข้ารับการพิสูจน์ (probate) ต่อศาล (The Probate Court) เพื่อให้สิทธิในการจัดการมรดกของผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมมีความสมบูรณ์ การพิสูจน์ดังกล่าวเรียกว่า grant of probate of the will ส่วนผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลของประเทศอังกฤษนั้น จะเกิดขึ้นได้ใน 2 กรณี คือ (1) กรณีพินัยกรรม แต่ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม (executors) ไม่เข้ารับการ probate หรือ (2) กรณีเจ้ามรดกไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้

8. การตั้งผู้จัดการมรดกในระบบกฎหมาย Civil Law ของประเทศเยอรมันไม่มีความสำคัญมากนัก เพราะเยอรมันมีหลักเกณฑ์ที่ว่า มรดกจะตกทอดไปยังทายาททันทีและโดยตรง ตามหลัก Automatic inheritance (Vonselbsterwerb) (Foster, 1993) แต่กฎหมายเยอรมันก็ยอมรับให้มีการตั้งผู้จัดการมรดกได้ โดยแบ่งประเภทของผู้จัดการมรดกเป็น ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม (Testamentsvollstrecker) และผู้จัดการมรดกตามคำสั่งศาล (Nachlassverwaltung) โดยปกติผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมมีสิทธิที่จะยอมรับหรือปฏิเสธการเข้ารับหน้าที่ โดยการปฏิเสธหรือยอมรับนี้ต้องแสดงเจตนาต่อศาล (The Probate Court) โดยการแจ้งนั้นจะต้องกระทำเมื่อได้เกิดกองมรดกขึ้นในเวลาที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตายแล้ว (Cohn, 1968) ส่วนการตั้งผู้จัดการมรดกตามคำสั่งศาล (Nachlassverwaltung) กระทำโดยทายาทคนเดียวหรือหลายคนเป็นผู้ร้องขอต่อศาล (The Probate Court) ให้มีคำสั่งแต่งตั้งผู้จัดการมรดก

9. การตั้งผู้จัดการมรดกในประเทศฝรั่งเศส มีทั้งประเภทผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรม และผู้จัดการมรดกตามคำสั่งศาล ในกฎหมายฝรั่งเศสไม่มีบทบัญญัติที่ชัดเจนว่าหากมีผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรมแล้ว จะห้ามยื่นคำร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลด้วยหรือไม่ (HÉRAIL, 1996)

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาวิเคราะห์และค้นคว้าจากตำรากฎหมายทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ โดยในส่วนของกฎหมายต่างประเทศนั้นเป็นการศึกษาในเรื่องหลักกฎหมายมรดกและวิธีการตั้งผู้จัดการมรดกที่เกิดจากคำสั่งศาล ในประเทศอังกฤษ เยอรมัน ฝรั่งเศส รวมถึงเรื่องพินัยกรรม เพื่อนำมาใช้เปรียบเทียบ ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 และศึกษาถึงระบบการตั้งผู้จัดการมรดกประเภทต่าง ๆ โดยศึกษาเริ่มต้นจากวิวัฒนาการความเป็นมาและประวัติศาสตร์กฎหมาย เพื่อให้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ของการบัญญัติกฎหมายดังกล่าว ตลอดจนศึกษาแนวทางการใช้การตีความกฎหมาย (นิติวิธี) และแนวความคิดในเรื่องผู้จัดการมรดกที่เกิดจากคำสั่งศาลของประเทศไทย เปรียบเทียบกับประเทศอังกฤษ เยอรมัน ฝรั่งเศส นอกจากนี้ยังพิจารณาถึงวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ของการบัญญัติกฎหมายในเรื่องนี้ เพื่อนำมาวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้กฎหมายดังกล่าวของศาลไทย รวมถึงทำการศึกษาแนวทางการใช้กฎหมายของศาลจากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ผลการวิจัย

1. เมื่อพิจารณาจากประวัติศาสตร์กฎหมายไทยแล้วจะพบว่า แต่เดิมก่อนการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากกฎหมายตะวันตก โดยเฉพาะประเทศอังกฤษ ศาลฎีกาไทยได้เคยตัดสินคดีผู้จัดการมรดกไว้โดยอาศัยหลักกฎหมายอังกฤษ ซึ่งในขณะตัดสินยังไม่มีบทบัญญัติกฎหมายไทยว่าด้วยผู้จัดการมรดก เช่นในคำพิพากษาฎีกาที่ 586/ร.ศ.128 วินิจฉัยว่าผู้ตายตั้งใจแบ่งมรดก และมีผู้แบ่งมรดกตามความประสงค์ของผู้ตาย ศาลฎีกาในขณะนั้นรับรองว่าการแบ่งนั้นกระทำโดยชอบ (Surai Watcharapai, 1918) อันเป็นการยอมรับโดยอ้อมของศาลฎีกาในสมัยนั้นว่าผู้จัดการมรดกที่เกิดขึ้นตามเจตนาของเจ้ามรดกสามารถทำหน้าที่ในการแบ่งปันทรัพย์มรดกได้ (Phraya Phangkunthamphichai, 1934)

ในแนวคำอธิบายของนักวิชาการสมัยก่อนมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ได้อธิบายว่า ถ้ามีผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมแล้ว ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมจะต้องบอกปิดหรือไม่กระทำการอันใดเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์มรดกเลยเท่านั้น จึงจะเป็นเหตุให้ผู้มีส่วนได้เสียยื่นคำร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการมรดกได้เสมือนหนึ่งว่าพินัยกรรมไม่ได้ตั้งผู้จัดการมรดกเอาไว้ (Siang Suwong), 1909) แสดงให้เห็นว่าหากมีผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมแล้ว ก็จะไม่สามารถยื่นคำร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลได้อีก ต่างจากหลักเกณฑ์ในกฎหมายไทยปัจจุบัน

2. ในชั้นร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ได้กำหนดหลักเกณฑ์กรณีผู้จัดการมรดกที่ศาลตั้ง (Administrators) ไว้ว่า ผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่งร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการมรดกได้ หากปรากฏว่าผู้ตายมิได้ทำพินัยกรรมไว้หรือทำพินัยกรรมแต่ไม่ได้ตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมไว้ หรือพินัยกรรมไม่มีผล ซึ่งจะเห็นได้ว่าในชั้นร่างกฎหมายฯ ความประสงค์ของผู้ร่างที่จะให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกได้ ก็แต่เฉพาะในกรณีที่ผู้ตายไม่ได้ตั้งผู้จัดการมรดกไว้ในพินัยกรรม หรือพินัยกรรมไม่มีผลเท่านั้น

นอกจากนี้ เพื่อการรับรองหรือเพื่อความแน่นอนของการตั้งผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม ในชั้นร่างกฎหมายได้มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงหลักการขอให้ศาลลงทะเบียนพินัยกรรม โดยมีกระบวนการที่คล้ายกับการพิสูจน์พินัยกรรม (probate) ของกฎหมายอังกฤษ และในการลงทะเบียนพินัยกรรมนี้ ศาลก็ต้องรับรองการแต่งตั้งผู้จัดการมรดกซึ่งผู้ตายได้ตั้งไว้ด้วย ทั้งนี้ ในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกดังกล่าว จะต้องนำสำเนาพินัยกรรมที่ศาลประทับตรารับรองว่าถูกต้องและหนังสือสำคัญแสดงการแต่งตั้งที่ศาลได้ออกให้มาแสดงด้วย

ในชั้นของการร่างกฎหมายดังกล่าว ผู้ร่างกฎหมายได้ชี้แจงเหตุผลประกอบการเสนอวิธีการขอให้ลงทะเบียนพินัยกรรมไว้ กล่าวคือ การพิสูจน์พินัยกรรมตามกฎหมายอังกฤษ มีองค์ประกอบที่สำคัญสองประการคือ (1) เป็นการลงทะเบียนฝากพินัยกรรมไว้ที่ศาล (2) ศาลทำการคัดสำเนาและประทับตราแล้วมอบให้ผู้จัดการมรดกพร้อมหนังสือสำคัญแสดงการพิสูจน์พินัยกรรม โดยผู้จัดการมรดกจะมีอำนาจปฏิบัติหน้าที่ได้ก็ต่อเมื่อมีการพิสูจน์พินัยกรรมแล้ว อย่างไรก็ตามผู้ร่างฯ ไม่ประสงค์จะนำเอาวิธีการพิสูจน์พินัยกรรมตามกฎหมายอังกฤษมาใช้ โดยเหตุการณ์ในขณะนั้นอยู่ระหว่างการชี้ขาดว่าควรจะมีบทบัญญัติที่คล้ายคลึงกับการพิสูจน์พินัยกรรมตามแบบกฎหมายอังกฤษหรือไม่ เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับนโยบายของรัฐ (Natthawut Wangwong, 2007)

ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 ได้มีการตัดบทบัญญัติในส่วนที่เป็นหลักการขอให้ศาลลงทะเบียนพินัยกรรมออกไปเสียทั้งหมด รวมทั้งบทบัญญัติที่กำหนดให้ศาลต้องรับรองการตั้งผู้จัดการมรดกซึ่งผู้ตายได้ตั้งไว้เมื่อศาลรับลงทะเบียนพินัยกรรมแล้ว (Natthicha Suwanpong, 2000)

ตามร่างกฎหมายดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าผู้ร่างได้เคารพถึงการแสดงเจตนาสุดท้ายของผู้ตาย โดยหากผู้ตายแสดงเจตนาตั้งบุคคลใดไว้ ก็ให้บุคคลนั้นเป็นผู้จัดการมรดก และเมื่อผู้ตายได้ตั้งผู้จัดการมรดกไว้แล้ว ก็ไม่มีเหตุที่จะมายื่นคำร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลอีก จึงเห็นได้ว่าหากมีการใช้หลักการตามแนวทางต้นร่างกฎหมายเดิม ปัญหาทั้งหมดในการที่ศาลจะตั้งผู้จัดการมรดกของศาลทับกับผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรมจะไม่มีทางเกิดขึ้นได้

3. ในกฎหมายของประเทศอังกฤษและเยอรมันนั้น หากมีผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรม จะไม่เข้าเงื่อนไขที่จะร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลได้ และผู้เขียนมีความเห็นว่ากฎหมายของประเทศอังกฤษและเยอรมันเคารพเจตนารมณ์สุดท้ายของผู้ตายเป็นสำคัญ เมื่อผู้ตายได้ตั้งบุคคลใดเป็นผู้จัดการมรดกไว้แล้ว ศาลก็จะไม่ก้าวล่วงไปทำลายเจตนาสุดท้ายของผู้ตายและตั้งบุคคลอื่นเป็นผู้จัดการมรดกแทน เว้นแต่จะปรากฏว่าข้อกำหนดพินัยกรรมตั้งผู้จัดการมรดกไม่สมบูรณ์ หรือไม่ผลใช้บังคับ

4. เรื่องผู้จัดการมรดกในประเทศฝรั่งเศสไม่มีบทบัญญัติที่ชัดเจนว่าหากมีผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรมแล้วจะห้ามยื่นคำร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลด้วยหรือไม่ แต่ความน่าเชื่อถือและยอมรับในผู้จัดการมรดกที่ตั้งขึ้นโดยพินัยกรรมในประเทศฝรั่งเศส ได้รับความเชื่อถือ เนื่องจากเมื่อผู้ทำพินัยกรรมถึงแก่ความตาย ก่อนที่พินัยกรรมจะมีผลใช้บังคับได้นั้น พินัยกรรมดังกล่าวต้องส่งมอบให้กับโนตารีเพื่อเปิดพินัยกรรม โดยโนตารีต้องทำบันทึกรายงานการเปิดพินัยกรรม และรายงานเกี่ยวกับสภาพและสถานะของพินัยกรรม รวมทั้งระบุถึงพฤติการณ์ในขณะที่มีการนำพินัยกรรมฉบับจริงมามอบให้กับโนตารี พร้อมทั้งรายงานจะเก็บรักษาไว้ที่สำนักงานสำหรับเก็บเอกสาร ที่เรียกว่า *au rang des minutes de depositaire* และภายในระยะเวลาหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้จัดทำรายงานดังกล่าว โนตารีต้องส่งรายงานพร้อมด้วยสำเนาแห่งพินัยกรรมนี้ (*une copie figurée du testament*) ให้แก่เจ้าหน้าที่ของศาลแพ่ง (*greffier*) ที่มีเขตอำนาจเหนือท้องที่ที่กองมรดกเกิดขึ้น โดยเจ้าหน้าที่ศาลจะรับและเก็บเอกสารนี้ไว้ในที่สำหรับเก็บเอกสารซึ่งเรียกว่า *au rang de ses minutes* (Lawson et al., 1963) ด้วยขั้นตอนและกระบวนการดังกล่าว เมื่อมีผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมที่มีความน่าเชื่อถือและผ่านการรับรองโดยโนตารีที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐดังกล่าวแล้ว ความจำเป็นในการยื่นคำร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลอีกจึงไม่มีความจำเป็นแต่อย่างใด

5. กรณีการตั้งผู้จัดการมรดกตามคำสั่งศาลซึ่งมีข้อกำหนดพินัยกรรมตั้งผู้จัดการมรดกไว้แล้ว ในกฎหมายไทยนั้น ตามแนวคำพิพากษาฎีกาที่ 1481/2518 และในคำพิพากษาฎีกาอีกหลายฉบับ คือ คำพิพากษาฎีกาที่ 327/2539 คำพิพากษาฎีกาที่ 3457/2556 และคำพิพากษาฎีกาที่ 7033/2557 วินิจฉัยว่าศาลจะตั้งบุคคลใดเป็นผู้จัดการมรดกก็ได้ตามแต่ศาลจะเห็นสมควร ถึงแม้จะมีข้อกำหนดพินัยกรรมตั้งผู้จัดการมรดกไว้แล้ว

แนวคำวินิจฉัยดังกล่าวของศาลฎีกาไทย ดูจะไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ในชั้นของการร่างกฎหมายมรดกของไทย และการตั้งผู้จัดการมรดกในกฎหมายอังกฤษ เยอรมัน และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายฝรั่งเศส ก็ดูจะไม่สอดคล้องเช่นเดียวกับ ทั้งนี้ อาจเพราะกฎหมายอังกฤษมีหลักเกณฑ์ให้ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมจะต้องเข้ารับการพิสูจน์ต่อศาล และในขณะที่กฎหมายเยอรมันก็มีหลักเกณฑ์ให้ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมต้องแสดงเจตนาต่อศาล (The Probate Court) ส่วนกรณีของประเทศฝรั่งเศสก็มีการบวนการของโนตารีที่รัดกุมชัดเจน ดังนั้น กรณีที่มีข้อกำหนดพินัยกรรมตั้งผู้จัดการมรดกไว้แล้ว ศาลก็จะไม่ตั้งบุคคลอื่นเป็นผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลอีกต่างจากกฎหมายไทยที่ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าแม้มีผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมแล้ว ศาลก็สามารถตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลได้อีก

6. ศาสตราจารย์ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (Bovornsak Uwanno, 2005) ได้ให้ความเห็นไว้ว่าถ้ามีข้อกำหนดพินัยกรรมเกี่ยวกับการตั้งผู้จัดการมรดก เช่น ให้คำเป็นผู้จัดการมรดก หรือกำหนดจำนวนผู้จัดการมรดกเอาไว้ ศาลก็จะต้องตั้งตามข้อกำหนดนั้น เว้นแต่มีพฤติการณ์พิเศษอื่นเพื่อประโยชน์ของกองมรดก เช่น ทายาทซึ่งผู้ตายตั้งให้เป็นผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรมขัดแย้งกับทายาทอื่น ๆ ในเรื่องส่วนแบ่งมรดกอันอาจทำให้การจัดการมรดกเสียความเป็นธรรมได้ ศาลก็อาจตั้งทายาทอื่นเข้าเป็นผู้จัดการมรดกร่วมได้ แม้จะเป็นบุคคลที่ผู้ตายมิได้ทำพินัยกรรมตั้งให้เป็นผู้จัดการมรดกไว้ เพื่อรักษาประโยชน์ของผู้รับและทายาทอื่น (คำพิพากษาฎีกาที่ 1481/2518) แต่ถ้าไม่มีเหตุพิเศษจริง ๆ ตามที่กล่าวไว้ ศาลก็จะตั้งผู้ที่พินัยกรรมระบุไว้เท่านั้น (คำพิพากษาฎีกาที่ 2826/2517)

ในเรื่องของการตั้งผู้จัดการมรดกโดยพิจารณาถึงการคุ้มครองโยชน์แก่ทายาทและกองมรดกโดยการอ้างถึงเหตุพิเศษตามแนวคิดของนักวิชาการและแนวทางของศาลข้างต้นนั้น ในกฎหมายมรดกของประเทศฝรั่งเศส ได้นำไปบัญญัติไว้ในเรื่องความสามารถของผู้จัดการมรดกโดยกำหนดให้มีหลักการที่เคร่งครัดถึงความสามารถของผู้จัดการมรดก เพราะเห็นว่าการจัดการมรดกนั้นอาจมีผลกระทบต่อกองมรดกทั้งกอง ประกอบกับเจ้ามรดกผู้ซึ่งแต่งตั้งผู้จัดการมรดกได้เสียชีวิตไปแล้ว จึงไม่สามารถดำเนินการควบคุมดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้จัดการมรดกที่ตนตั้งขึ้นมาได้

กฎหมายฝรั่งเศส จึงกำหนดเรื่องความสามารถของผู้จัดการมรดกไว้เป็นพิเศษ เพื่อประโยชน์ของทายาทและกองมรดก ปรากฏอยู่ใน Code civil (ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส) Article 1030 มีสาระสำคัญว่า บุคคลผู้ที่ไม่สามารถจัดการกิจการใด ๆ ได้ ย่อมไม่สามารถเป็นผู้จัดการมรดกได้ (Celui qui ne peut s'obliger, ne peut pas être exécuteur testamentaire) ที่ว่า “บุคคลที่ไม่สามารถจัดการกิจการของตนเองได้” นั้น ย่อมหมายความว่าผู้ใดมีความสามารถ และบุคคลอื่นใดที่มีลักษณะเช่นนี้และศาลเห็นว่าไม่สามารถจัดการกิจการของตนเองได้ เช่น ผู้มีสติสัมปชัญญะบกพร่อง นักโทษ (Jean HÉRAIL, 1996) โดยแนวความคิดนี้เทียบได้กับการกำหนดคุณสมบัติของผู้จัดการมรดกในกฎหมายไทย ตามมาตรา 1718 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่หลักการนี้ในกฎหมายไทยนั้นเมื่อเทียบกับประเทศฝรั่งเศสแล้ว ดูเหมือนว่าจะไม่รอบคอบหรือรัดกุมเท่าใดนัก

ดังนั้น หากกฎหมายไทยต้องการคุ้มครองโยชน์ของทายาทและกองมรดก ก็ควรจะปรากฏออกมาในรูปของการกำหนดคุณสมบัติของผู้จัดการมรดกให้มีความเคร่งครัดและมีข้อห้ามต่อบุคคลที่มีแนวโน้มเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมรดกมิให้เป็นผู้จัดการมรดกได้ โดยไม่จำเป็นต้องออกมาในรูปแบบของการตีความมาตรา 1713 วรรคสองตามที่ปรากฏในแนวคำพิพากษาของศาลดังกล่าว

7. นอกจากนี้ยังมีข้อพิจารณาในเรื่องของสิทธิที่เหนือกว่าของผู้รับพินัยกรรม กล่าวคือ สิทธิในการรับมรดกจะเกิดขึ้นแก่ทายาทที่มีสิทธิตามกฎหมาย หรือเรียกว่าทายาทโดยธรรม และแก่ทายาทที่มีสิทธิตามพินัยกรรม หรือเรียกว่าผู้รับพินัยกรรม ตามนัยแห่งมาตรา 1603 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ด้วยบทในมาตรา 1603 ใช้ถ้อยคำว่า “ทายาทที่มีสิทธิ” ตามกฎหมาย แต่มรดกที่ตกทอดแก่ทายาทตามมาตรา 1600 นั้น รวมตลอดทั้งสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่าง ๆ ของผู้ตายด้วย ดังนั้น ทายาทโดยธรรมซึ่งมีสิทธิรับมรดกของผู้ตาย จึงรับไปทั้งสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ตายแต่ไม่ต้องรับผิดชอบเกินกว่ามรดกที่ตกทอดได้แก่ตน ตามมาตรา 1601

การที่มีทายาทที่มีสิทธิในการรับมรดกตามกฎหมายสองประเภทนั้น รองศาสตราจารย์ ดร.พินัย ณ นคร (Pinai Na Nakorn, 2015) ได้ให้ความเห็นว่า ผู้รับพินัยกรรมมีสิทธิดีกว่าทายาทโดยธรรม ทายาทโดยธรรมมีสิทธิได้รับทรัพย์มรดกเฉพาะเมื่อเจ้ามรดกมิได้ทำพินัยกรรมไว้ หรือเฉพาะที่เหลือจากพินัยกรรมเท่านั้น ในเรื่องนี้ผู้เขียนมีความเห็นพ้องด้วย โดยพิจารณาจากสิทธิในการได้รับทรัพย์มรดกต่าง ๆ จากเจ้ามรดกแล้ว ผู้รับพินัยกรรมดูเหมือน

จะมีสิทธิที่เหนือกว่าทายาทโดยธรรม โดยมีเหตุผลประกอบในเรื่องของลำดับของทรัพย์สินมรดกที่จะนำมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตาม มาตรา 1740 กำหนดให้ทรัพย์สินที่ได้รับตามพินัยกรรมถูกจัดให้อยู่ในลำดับท้าย คือลำดับที่ (5) และ (6) ที่จะนำมาจัดสรรชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้กองมรดกภายหลัง ในขณะที่ทรัพย์สินที่แบ่งให้ทายาทโดยธรรมถูกนำมาจัดสรรชำระหนี้ก่อน

จึงเห็นได้ว่าตัวบทกฎหมายใน บรรพ 6 มรดกมีแนวโน้มหรือวัตถุประสงค์ไปในทางคุ้มครองผู้รับพินัยกรรมที่เกิดสิทธิในการรับมรดกจากพินัยกรรมของเจ้ามรดกมากกว่าทายาทโดยผลของกฎหมายหรือทายาทโดยธรรม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ตัวบทในกฎหมายมรดกมีลักษณะคุ้มครองเจตนาของเจ้ามรดกเป็นสำคัญมากกว่าคุ้มครองสิทธิของทายาทที่เกิดขึ้นโดยกฎหมาย ศาลจึงควรตีความบทบัญญัติในมาตรา 1713 วรรคสองไปในทางคุ้มครองสิทธิหรือเจตนาของเจ้ามรดกมากกว่าที่จะตีความไปในทางคุ้มครองกองมรดกหรือสิทธิของทายาทผู้มีสิทธิได้รับมรดก เพราะหากไม่มีมรดกหรือทรัพย์สินของผู้ตายเสียแต่ต้นแล้ว ก็จะไม่มียาทายทคนใดมีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกทั้งสิ้น ดังนั้นเจตนาของเจ้ามรดกหรือเจ้าของทรัพย์สิน จึงควรมีน้ำหนักและได้รับการเคารพมากที่สุด

8. ข้อความในวรรคสอง ของมาตรา 1713 ที่บัญญัติว่า “การตั้งผู้จัดการมรดกนั้น ถ้ามีข้อกำหนดพินัยกรรมก็ให้ศาลตั้งตามข้อกำหนดพินัยกรรม และถ้าไม่มีข้อกำหนดพินัยกรรม ก็ให้ศาลตั้งเพื่อประโยชน์แก่กองมรดกตามพฤติการณ์และโดยคำนึงถึงเจตนาของเจ้ามรดก แล้วแต่ศาลจะเห็นสมควร” ข้อความในวรรคนี้ เป็นข้อความที่เขียนเรียงต่อกัน โดยใช้คำว่า “ถ้ามี ... ก็ให้ศาลตั้ง ... ถ้าไม่มี ... ก็ให้ศาลตั้ง ...” รูปแบบประโยคไม่มีคำ หรือข้อความที่ต้องอาศัยการ “ตีความ” เป็นพิเศษ

รองศาสตราจารย์สมยศ เชื้อไทย (Somyot Chueathai, 2010) ได้อธิบายเรื่องการ “ตีความกฎหมาย” ไว้ว่าเป็นการขบคิด ค้นหา “ข้อความ” หรือความหมายจากบทบัญญัติของกฎหมายโดยวิธีใช้เหตุผลตามหลักตรรกะวิทยาและสามัญสำนึกเพื่อจะนำไปใช้วินิจฉัยคดีข้อพิพาทได้อย่างถูกต้อง คือเหมาะสมและเป็นธรรม ซึ่งการตีความต้องเริ่มต้นที่การวิเคราะห์ตัวหนังสือหรือถ้อยคำของบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นก่อน เพื่อดูว่าตัวหนังสือหรือถ้อยคำของบทบัญญัติแห่งกฎหมายสามารถให้ความหมายหลากหลายได้มากน้อยแค่ไหนเพียงไร หลังจากนั้นจึงมาค้นหาเหตุผลและความมุ่งหมายของบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าว เพื่อเอามาเป็นตัวกำหนดว่าจะเอาอันไหน เอาความหมายกว้างแคบแค่ไหนเพียงไร

ดังนั้น จากความหมายของการตีความกฎหมาย จะเห็นได้ว่าตัวบทในมาตรา 1713 วรรคสอง ไม่ได้มีปัญหาในการตีความข้อความ ดังเช่น คำว่า “การใด ๆ” ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 149-153 หรือคำว่า “บุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย” ในมาตรา 1627 เป็นต้น แต่รูปประโยคของตัวบทเขียนในลักษณะเงื่อนไขของการตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำพิพากษาของศาลไว้สองเงื่อนไข คือ เงื่อนไขที่มีข้อกำหนดพินัยกรรมตั้งผู้จัดการมรดก และเงื่อนไขที่ไม่มีข้อกำหนดพินัยกรรมตั้งผู้จัดการมรดก แต่ศาลฎีกาของไทยกลับอธิบายว่า “บทบัญญัติวรรคสองของมาตรา 1713 เป็นบทบัญญัติที่ชี้แนวทางให้ศาลปฏิบัติในการแต่งตั้งผู้จัดการมรดก โดยพิจารณาตามพฤติการณ์เท่านั้น หากบทบังคับให้ศาลจำต้องตั้งตามที่ระบุไว้ในพินัยกรรมไม่”

อภิปรายผล

ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น มีต้นทางหรือที่มาจากความไม่เชื่อถือในผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมของหน่วยงานราชการหรือเอกชนบางแห่ง หน่วยงานต่าง ๆ เหล่านั้นจึงได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่สร้างภาระให้ทายาทต้องไปดำเนินการตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลอีก ทั้งที่ในกองมรดกนั้นก็มีผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมซึ่งมีอำนาจหน้าที่

ในการจัดการทรัพย์สินมรดกได้โดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว เมื่อศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ต้นร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะพบว่าแต่เดิมมีร่างบทบัญญัติให้ลงทะเบียนพินัยกรรมและให้ศาลรับรอง และเมื่อเทียบกับแนวทางของกฎหมายต่างประเทศแล้วพบว่า เมื่อมีการตั้งผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรม ผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรมนั้นหากต้องการเข้ารับหน้าที่จะต้องมาแสดงตนต่อศาล (The Probate Court) และมีกระบวนการในการพิสูจน์ความถูกต้องต่อไป ซึ่งเมื่อศาลได้รับรองแล้ว ผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรมนั้นก็มีความหน้าที่ในการจัดการทรัพย์สินมรดกได้อย่างสมบูรณ์

เนื่องจากในบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับปัจจุบัน ไม่ได้มีแนวทางการพิสูจน์พินัยกรรมต่างจากต้นร่างบรรพ 6 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือตามแนวทางของกฎหมายประเทศ ซึ่งกลวิธีดังกล่าวอาจทำได้ยากในแนวทางและทางปฏิบัติของกฎหมายไทย ดังนั้น วิธีการแก้ไขปัญหาก็ประการหนึ่งก็คือ การที่ศาลจะใช้ดุลพินิจในการตั้งผู้จัดการมรดกซึ่งมีข้อกำหนดพินัยกรรมโดยคำสั่งศาล ควรจะมีแนวทางหรือบทบัญญัติที่ชัดเจนรัดกุม ป้องกันการตีความอย่างกว้างขวางของศาลที่มีผลทำลายเจตนารมณ์สุดท้ายของผู้ตาย แม้ว่าศาลจะมองว่าการที่ศาลใช้ดุลพินิจตั้งบุคคลอื่นที่ไม่ใช่บุคคลที่กำหนดไว้ในพินัยกรรมก็เพื่อการคุ้มครองกองมรดกและทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกก็ตาม แต่การคุ้มครองดังกล่าวควรปรากฏในรูปแบบอื่นเพื่อให้กลไกและระบบของกฎหมายในมาตราหนึ่งไม่ถูกอีกมาตราหนึ่งทำลายลง

สรุปผล

การที่ศาลตั้งบุคคลอื่นเป็นผู้จัดการมรดกโดยไม่ได้ตั้งผู้จัดการมรดกตามที่พินัยกรรมได้ระบุไว้เป็นการทำลายหลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนา ทำลายหลักการพื้นฐานของนิติกรรมสัญญาที่มีผลผูกพันบังคับได้ตามกฎหมาย เพราะในเมื่อพินัยกรรมอันเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวมีผลสมบูรณ์สามารถมีผลใช้บังคับได้โดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว ผู้จัดการมรดกที่ถูกระบุไว้ในพินัยกรรมก็ย่อมมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการมรดกได้โดยสมบูรณ์ตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ในแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดก ตราบเท่าที่ผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมยังสามารถทำหน้าที่ได้ และไม่ได้เป็นบุคคลที่ขาดคุณสมบัติของการเป็นผู้จัดการมรดกตามมาตรา 1718 แล้ว หากผู้มีส่วนได้เสียยื่นคำร้องขอตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลในกรณีที่มิเหตุขัดข้อง เช่น การติดต่อกับกรมที่ดินหรือธนาคารในการเปลี่ยนโอนทรัพย์สินของเจ้ามรดก ศาลก็ควรจะเคารพหลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนาและความมีผลของพินัยกรรม ไม่ตั้งบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้จัดการมรดกตามที่พินัยกรรมระบุไว้ให้เป็นผู้จัดการมรดกตามคำสั่งศาลอีก

การที่ศาลตั้งบุคคลอื่นที่ไม่ได้กำหนดไว้ในพินัยกรรมเป็นผู้จัดการมรดกตามคำสั่งศาล เกิดจากศาลซึ่งนำหลักประโยชน์แล้ว ศาลต้องการคุ้มครองสิทธิของทายาทที่จะได้รับมรดก มากกว่าการคุ้มครองเจตนาของผู้ทำพินัยกรรมที่ตั้งผู้จัดการมรดกไว้ในพินัยกรรม จึงปรากฏออกมาในรูปแบบของการตีความมาตรา 1713 วรรคสองซึ่งปรากฏออกมาในแนวคำพิพากษาฎีกาหลายฉบับดังกล่าว

ข้อเสนอแนะ

1. เสนอให้ปรับแก้ไขบทบัญญัติในมาตรา 1713 วรรคสอง ใหม่เพื่อมิให้เกิดประเด็นปัญหาในการตีความกฎหมาย เป็นดังนี้

“การตั้งผู้จัดการมรดกโดยคำสั่งศาลนั้น กรณีที่มีข้อกำหนดพินัยกรรม ก็ให้ศาลตั้งผู้จัดการมรดกตามข้อกำหนดพินัยกรรมก่อน และถ้าไม่มีข้อกำหนดพินัยกรรม ศาลจึงมีอำนาจพิจารณาตั้งบุคคลอื่นเป็นผู้จัดการมรดกเพื่อประโยชน์แก่กองมรดกตามพฤติการณ์และคำนึงถึงเจตนาของเจ้ามรดก

2. เสนอให้ปรับปรุงแก้ไข ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1718 ในเรื่องคุณสมบัติต้องห้ามของบุคคลที่เป็นผู้จัดการมรดก โดยการเพิ่มหลักการกำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเป็นผู้จัดการมรดกให้มีความเคร่งครัดมากยิ่งขึ้น โดยกำหนดห้ามบุคคลที่อาจมีคุณสมบัติเป็นปฏิปักษ์ต่อการจัดการทรัพย์สินมรดก เพิ่มเติมจากข้อห้ามคุณสมบัติของผู้จัดการมรดกที่กำหนดไว้ในมาตรา 1718 ตัวอย่างดังนี้

(1) ห้ามบุคคลที่มีปัญหาหนี้สินมากกว่าทรัพย์สิน แม้จะยังไม่ถึงขนาดถูกศาลสั่งให้ล้มละลาย เช่น เพิ่มบุคคลที่ยังอยู่ในกระบวนการฟื้นฟูกิจการ เป็นต้น

(2) ห้ามบุคคลที่ต้องโทษตามคำพิพากษาของศาลในคดีที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน เช่น ลักทรัพย์ ยักยอก ฉ้อโกง รวมถึงคดีทุจริต หรือการมีพฤติกรรมส่อไปในทางทุจริต หรือร่ำรวยผิดปกติ ตามกฎหมายของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน และสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เป็นต้น

(3) ห้ามบุคคลที่เป็นลูกหนี้ของเจ้ามรดกในขณะที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตายเป็นผู้จัดการมรดก การเพิ่มข้อห้ามของคุณสมบัติผู้จัดการมรดกดังกล่าว เพื่อให้ครอบคลุมบุคคลที่มีความเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดความเสียหายในการจัดการมรดกมากยิ่งขึ้น โดยนัยนี้ ศาลจึงไม่จำเป็นต้องตีความโดยใช้ดุลพินิจที่น่าจะเกินกว่าขอบเขตของถ้อยคำในมาตรา 1713 วรรคสองอีกต่อไป เพราะประโยชน์หรือสิ่งที่ศาลมุ่งหมายจะคุ้มครองด้วยการตีความบทบัญญัติ 1713 วรรคสองดังกล่าว ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ชัดเจนในมาตรา 1718 แล้ว

องค์ความรู้ใหม่

หลักเกณฑ์ของกฎหมายในเรื่องการตั้งผู้จัดการมรดกได้ให้ความสำคัญกับการแสดงการแสดงความเจตนาของเจ้ามรดกที่ได้แสดงไว้ด้วยการทำพินัยกรรมตั้งผู้จัดการมรดก ซึ่งปรากฏแนวความคิดหรือหลักเกณฑ์ไว้ในกฎหมายต่างประเทศ แต่ไม่ปรากฏในกฎหมายไทย ก็คือกรณีที่มีการตั้งผู้จัดการมรดกไว้ในพินัยกรรมแล้ว ศาลจะไม่ตั้งบุคคลอื่นเป็นผู้จัดการมรดกของศาลให้ซ้ำซ้อนอีก และกระบวนการรับรองการมีอำนาจหรือความสมบูรณ์ของการเป็นผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรมก็สามารถกระทำได้โดยการแสดงตนต่อศาลเพื่อพิสูจน์ความถูกต้องของพินัยกรรมเท่านั้น โดยไม่ต้องขอให้ศาลมีคำสั่งตั้งผู้จัดการมรดกอีก

References

- Barker, D., & Padfield, C. (1996). *Laws* (9th ed.). England: Martins the Printer Ltd.
- Borkowski, A. (2002). *Textbook on Succession*. Second edition. Oxford: Oxford University Press.
- Chueathai, S. (2010). *General legal knowledge Explanation of Civil Law: Basic Principles, Basic Knowledge about Law and Legal System, Basic knowledge in law*. Bangkok: Winyuchon Publisher.

- Cohn, E. J. (1968). *Manual of German Law*. London: The British Institute of International and Comparative Law.
- Foster, N. G. (1993). *German Law & Legal System*. First published. Great Britain: Blackstone Press Limited.
- HÉRAIL, J. (1996). *Exécuteur testamentaire art. 1025 à 1034*. Juris–Classeur Civil.
- Kerridge, R. (1996). *The Law of Succession*. Tenth edition. London: Sweet & Maxwell.
- Lawson, F. H., Anton, A. E., Brown, L. N., & Amos, M. S. (1963). *Amos and Walton's Introduction to French Law (2nd ed.)*. Oxford: Clarendon Press.
- Nanakorn, P. (2015). *Description of Inheritance law*. Bangkok: Winyuchon Publisher.
- Phangkunthamphichai (Phraya). (1934). *Civil and Commercial Law on family and heritage*. Bangkok: Thammasat University.
- Pramoj, S. (1995). *Civil and Commercial Code On Family and Inheritance law*. Bangkok: Chulalongkorn University Publisher.
- Pramoj, S. (2018). *Civil and Commercial Code On juristic acts and debt, Book 1 (Part 1–2)*. Bangkok: Winyuchon Publisher.
- Suwanpong, N. (2000). *Heritage Manager by will: Some Problems*. Master of laws. Thammasat University.
- Suwong, S. (1909). *Inheritance law*. Bangkok: Sophonphiphatthanakorn Publisher.
- Uwanno, B. (2005). *Explanation of Civil and Commercial Law on Heritage*. Bangkok: Nithitham Publisher.
- Wangwong, N. (2007). *Stakeholders requesting to appoint an administrator under the Civil and Commercial Code Section 1713*. Master of laws. Thammasat University.
- Watcharapai, S. (1918). *An explanation of heritage law*. Bangkok: Phisanbanniti Publisher.